

Володимирові Івасюкові було б 50

На початку березня ми визначили 50-річчя від дня народження Володимира Івасюка. А невдовзі після того буде ще одна дата — сумна, печальна, гірка: минає 20 літ відтоді, як він пішов у Вічність.

Обставини загибелі композитора до кінця не з'ясовані дотепер, хоча ні сьогодні, ні два десятиліття тому ніхто не вірив і не вірує у версію офіційних органів, яку було опубліковано в пресі, вказано у свідоцтві про смерть Володимира Івасюка, видану його батькам — самогубство. Здавалося б, зараз, коли вже давно здобуто незалежність України, мали б розтаємничити ті сліди архіву, які і відкриває б ця таємниця. Тим більше, даєбі, неважно розшукати людей, які так чи

інакше були свідками трагічних і печальних подій квітня та травня 1979 року, коли загинув композитор, могли б розповісти чимало такого, що пролило б світло на цю досі таємничу трагедію. Прігукеться, як кілька років тому подішній керівник Львівської обласної міліції — вже, так би мовити, наш, український — щойно обійнявши цю посаду і ще не встигнувши навіть приміряти генеральські погони, публічно пообіцяв з телеекрану, що обставини загибелі Володимира Івасюка таки будуть неодмінно розкриті, бо це, мовляв, справа честі правоохоронців і його, керівника, особисто. Того генерала вже давно немає на високій посаді, але жодного розслідування так і не було.

До цієї болісної та непростой теми можна було б і не повертатися. Але в останні роки деякі газети та журнали стали доволі інтенсивно звертатися до неї і, що найприкріше, робити це не завжди толерантно, делікатно і, головне, правдиво. Один із часописів присвятив цьому цілу серію публікацій, в яких посилався на настільки сумнівні свідчення зовсім випадкових людей, що вони склалася на вигадки, послуговувалися навіть ворожістю ясновидців, які “відтворили” те, що і як насправді було... Не кращою була тональність матеріалу в одному із столичних журналів. До речі, в переважній більшості таких публікацій натрапляєш не просто на неакуратне поводження з фактами, а й на їх безпardonне викривлення, часом — просто на неістинити.

Не можемо достеменно пояснити, чому, але всі ті матеріали чомусь нагадують мені інші публікації — ті, двадцятирічної давнини. Тоді на смерть видатного українського композитора, творчість якого стала етапною в розвитку нашого пісенного мистецтва, явищем у національній культурі, лише одна львівська газета відгукнулася малесеньким некрологом-співчуттям — як про студента Львівської Консерваторії. Зрештою, правда в цьому була: Володимир Івасюк, пісні якого на той час знали в усюму світі, виконували найзнаменитіші співаки, справді навчався на композиторському факультеті Львівської Консерваторії. Появлялося це просто. Дипломом тільки композиторського факультету (і жодного іншого!) був тоді, по суті, перепусткою до членства у Спілці Композиторів, а це, у свою чергу, замінювало б Івасюкові приналежний статус “самодіяльний композитор” на “професійний”. На виконання ж творів “самодіяльних” існувало в усіх концертних організаціях, на радіо та ТБ суворе обмеження. І, маючи вже медіатитутський диплом лікаря, Володимир Івасюк знову став студентом. З іншого боку, йому як мистцеві завжди був властивий пошук нового, постійне прагнення до самодосконалення, відшліфовування своєї майстерності музиканта, творця, та саме так він розцінював навчання у Консерваторії.

Після того як відбувся багатотисячний похорон композитора, як на його могилі, що потопала у квітах, почали збиратися сотні людей, компартійна пропаганда не спромоглася вигадати нічого іншого, як роздрукувати у львівських газетах офіційні повідомлення та статтю одного зі своїх придворних

борзописців, відомого борця проти “українського буржуазного націоналізму”, про те, що Володимир Івасюк був психічно хворою людиною, як композитор, переживав глибоку творчу депресію, “виписався”, а тому покінчив із собою — повисів на дереві у Брюховицькому лісі. А воістину всенародне поклоніння світлій пам'яті композитора на його могилі розцінили як вияви неадекватного ажіотажу, хуліганства та націоналізму.

Неможливо навіть уявити

Навпаки — всі відзначали пунктуальність, обов'язковість Володі, багато хто навіть заздрив цим його рисам. Одже, навіть той ландшафт подій, причин і наслідків, який у 1979 році представила офіційна пропаганда, ніяк не в'язався з його образом, виглядав повним абсурдом. Ще більшим абсурдом є він тепер, коли стали відомі деякі подробиці того, як знайшли у лісі тіло, як відбувалося опізнання...

Отже, вранці 24 квітня 1979 року Володимир Івасюк повер-

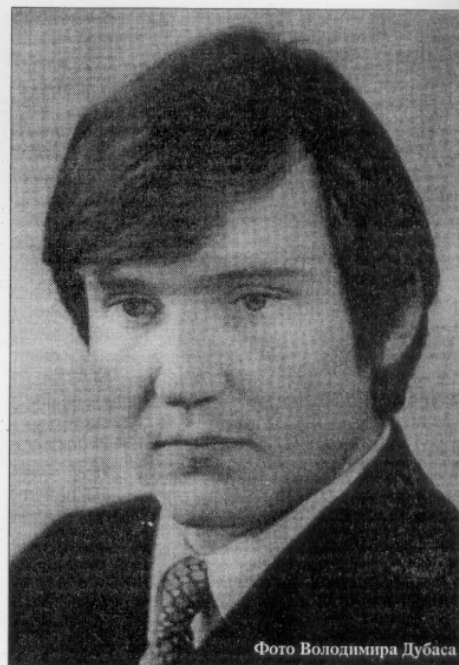

Фото Володимира Дубаса

“Наш син не повісився, його вбили...”

собі, якого жадливого удару завдало це тоді батькам композитора — справжнім українським інтелігентам, кришталевому чесним і чистим Михайлові та Софії Івасюкам, сестрам Володимира Івасюка... Та влада вмляла мстити і знущатися. Коли кілька років по тому Софія Івасюк прийшла на прийом до тодішнього першого секретаря Львівського Обкому Компартії товариша Добрника з проханням дозволити встановити пам'ятник на могилі сина, головний комуніст Львівщини вчинив дійсно по-ленінські, по-большевизки: по-хамському прогнав літню жінку з кабінету...

Я добре пам'ятаю першу реакцію одного із найближчих друзів Володимира Івасюка — київського поета Юрія Рибчинського (зараз Заслуженого Діяча Мистецтва України, радника Президента України), його слова, мовлені зразу після того, як він довідався, що знайшли тіло Володі, що 22 травня відбується похорон: “Його вбили...”

У вигадки про самогубство не вірив ніхто. Насамперед ті, хто знав Володі, його звички, життєві правила і принципи. Він виховувався в родині справжніх інтелігентів, де неприпустимим гріхом було щось приховати, притаяти, не попередити про найменше запізнання. Івасюк був дуже товаришким, володівав унікальною здатністю гуртувати навколо себе однодумців, мав чимало приятелів, але ніхто ніколи не помічав у нього розхристаности.

нуну поїздом до Львова із Хмельницького, де п'ять днів був членом журі республіканського конкурсу “Молоді голося”. Близько 13 години пішов зі свого помешкання на нинішній львівській вулиці Левицького у Консерваторію і додому не повернувся. Для рідних це було потрясіння, щось неможливе. 26 квітня вони повідомили про це міліцію.

Громом і сполохом стало знання Володі й для кожного з нас. Володі й для кожного з нас, хто знав його. Ну не міг він зникнути просто так, “загубляти”! Не міг! Виважений у вчинках і на життєві перехрестях, Івасюк не дозволив би собі запізнитися додому, не попередивши про це. Юрій Рибчинський згадує: перше, що робив Володі, прибувши вранці до Києва і переступивши поріг квартири Рибчинського (любовив зупинятися у друга), — дзвонив до мами та казав: “Усе гаразд, добрався нормально, я в Юрка, не хвилюйся...”

А тут — мінали дні, і — жодної звістки. Почали дзвонити до тих, хто міг щось знати чи підказати, — у Львові, в Києві, в Чернівцях. Безрезультатно. Львовом стали лізти чутки та версії, одна неможливіша за іншу. Навіть ті, хто добре знав Володі, халкалися за кожну з них, перевіряли, розпитували...

А 18 травня довідалися, що знайшли його тіло. І 22 травня був похорон, і на вулиці перед його домом стояли у заціпленні тисячі й тисячі людей, а у Володіному помешканні — труна з його тілом.

І смертю своєю він об'єднав багатьох людей, влаштувавши водночас для тих, хто знав композитора, іспит на честь, чесність і вірність.

У багатьох львівських вузках саме на цей день призначили раптово комсомольські збори з обов'язковим присуттям. Але серед тих тисяч, які прийшли провести Володі в останню дорогу, було багато студентства, зокрема, й з Консерваторії.

З Києва приїхали Юрій Рибчинський і композитор Вадим Лиль, з Чернівців — Назарій Яремчук і Левко Дутківський, з Волині — Василь Зінкевич, тріо Маренічів. Софія Ротару приїхати не змогла — була на концертах у Росії, лише прислала вінок із живих білих квітів від себе і від ансамблю “Чорна рута”, який несли потім попереду процесії.

Коли вивели труну, хотіли було встановити її в похоронний автобус з чорною смугою. Не дозволили — сотні голосів заскандували: “На руки! На руки! Нести!”. І труна попливла на руках до Лічачівського Цвинтаря, і злива квітів летіла, встеляла останній Володіний земний шлях.

А коли поставили біля страшної ями труну, всі якось міль чekali: хто вийде наперед, хто скаже перше слово? Той перший крок зробив і перше печальне слово мовив Ростислав Братунь. Що означало у травні 1979-го виступити з промовою на похороні Володимира Івасюка, та ще й для тодішнього голови Львівської

Письменницької Організації, розуміли всі, і Ростислав Братунь, найкраще. Але поет і громадянин зробив той крок. Незабаром був змушений піти з посади голови письменницької організації, потрапив в опалу, але друга не зрадив, честі своєї не заплямував.

Минав час. Аж через 11 років після смерті Володі вдалося добитися дозволу на встановлення пам'ятника на його могилі: замріяний, натхненний, задивлений у прийдешню як біла роля. Пам'ятника, який виконав львівський скульптор Микола Посіра й який 10 років стояв у майстерні мистця...

Ці роки були такими непростими і для рідних Володимира Івасюка, і незнати, як якихось слова зможуть передати все, що пережили вони.

— Тричі поглили Володі поштовхували, падали, — згадує сестра композитора Галина Івасюк. — Одного разу на ніч горіли квіти — у зливу... Нас цуралися, не визнавали, не віталися, переходили на протилежний бік вулиці ті, хто при житті брата приятелював, набивався у друзі. Залишилися з нами найвірніші, найулюбленіші... Смерть молодого талановитого людини — це велика трагедія, якщо б не була причина смерті, і поштовхувати цинічні здогадки, туманнення, псевдобізнаність — це гріх. Тепер з'явилось чимало як “незалежних розслідувань”, так і “друзів, приятелів, які його добре знали”. Вони щедро дають цинічні інтерв'ю, оперують надуманими версіями, спекулюють іменем Володимира Івасюка. Встановлення причини смерті брата, розслідування подій квітня-травня 1979 року — це справа справді незалежних фахівців і слідчих, але де вони!..

Є свідчення батьків композитора — Софії та ніни, на жаль, уже покійного свідко пам'яті Михайла Івасюків. Викладено їх у листі, адресованому тодішньому Генеральному Прокуророві СССР Р. Руденку та залишеному ним, як неважко

(Продовження на ст. 16)

"Наш син не повісився, його вбили..."

здогадатися, без жодної уваги та реакції. У цьому документі зафіксовано дуже багато надзвичайно важливих деталей подій між 18 і 22 травня 1979 року, а також останнього періоду життя Володимира Івасюка, і саме це дозволяє якоюсь мірою бодай уявити, що відбувалося у період між 24 квітня та 18 травня 1979 року.

"19 травня матері повідомили, що сина знайшли та що треба його опізнати, — читаємо в цьому документі. — Опізнання відбувалося в темному напівпідвалі. Матері показали обличчя сина, руку, на якій був знак від опіку сигаретою, показали і рубець на тілі від операції на апендицит. Решту тіла було вкрито ковдрою. Матері сказали, що їй не належить дивитися на труп сина, оскільки, він їще не заштит після судово-медичної експертизи. Мати у стані сильного переживання не стала заперечувати".

Того ж дня, 19 травня, о 14 годині 30 хвилин до Львова з Чернівців приїхав Михайло Івасюк. Стан його був настільки важким, що він не зміг дійти до того напівпідвалю і взяти участь в опізанні сина. У понеділок, 21 травня, Михайло Івасюк зателефонував до заступника прокурора області Г. Кравця і попросив дозволу поїхати на сина — такого, яким він є. На це Г. Кравець роздратовано відповів: "Ніяких роздратовано відповідей! Опізнання вже було. Беріть одяг, одягайте свого сина, везіть додому та дивіться на нього, скільки вам завгодно. І більше до мене з цього приводу не звертайтеся!".

Михайло Івасюк телефонує вже Прокуророві Львівської

Області Б. Антоненку. Той відповідає ще різкіше: "Забери сина додому і дивіться на нього хоч сто років!". І кинув слухавку. Батька допустили до пізнання тільки після того, як він удруге подзвонив Антоненку та заявив, що нашіле телеграму Генеральному Прокуророві СРСР і попросить втручання московських вихідців.

Тут слід зауважити, що Б. Антоненко не міг не знати тієї обставини, що з Володимиром Івасюком приятелював нині також уже, на жаль, покійний, Олександр Екімян — генерал-лейтенант міліції, який очолював знаменитий Московський Карний Розшук, а потім — Управління Внутрішніх Справ Московської Області. Він був ще й чудовим композитором, автором низки прекрасних пісень (серед них — "Снегопад", "Сонячний дощ", "Вишнева сопілка", "С чем сравнить любовь"), надзвичайно високо шанував Володю, цінував його як композитора, навіть учився в нього, результатом чого й стали "Сонячний дощ" та "Вишнева сопілка" на українській вірші Юрія Рибчинського в кольоритному виконанні львівської "Аріки". Тож можна припустити, що погроза Михайла Івасюка звернутися у Москву якось подіяла на Антоненка. Хоча багато років по тому Юрій Рибчинський розповідав, що Екімян, надзвичайно занепокоєний зникненням, а потім і загибеллю свого друга, не міг відійти нічого суттєвого, аби розплатити цю таємницю, — навіть у погонах міліцейського генерала в Москві...

Ось, що читаємо у свідчен-

(Продовження із ст. 13)

нях Софії та Михайла Івасюків: "При опізанні трупа нашого сина ми, батьки, побачили таке:

а) обличчя було темно-синє, скудде, губи напіввідкриті, зуби сильно стиснуті, очі витекли, чоло нормального кольору, язика не видно було, ніс повісений, трохи запалий (як це трапляється часом у боксерів), шия — така ж, як звичайно, не видно було странгуляційної борозди, її не було;

б) груди — без змін. Живіт посилий з правого боку;

в) руки та ноги без будь-яких змін.

Якщо наш син повісився 24-27 квітня, як вказано у свідченнях про смерть, то хіба міг він висіти на дереві до 18 травня, тобто 21-24 доби, і зберегтися таким, яким ми, батьки, його бачили? Адже, він важив 80 кг., його шия була б цілком повівечена, петля врізалася б у тіло до кісток. Протягом цього часу була дуже гаряча погода, кілька днів шов дощ. А розкладення, розбухання трупа ми не бачили, нестерпного трупного запаху не відчували. Його тіло було пружним і свіжим...".

Батькам показали сорочку, піджак, чисті штани та черевик, плац, вимазаний мазутою, годинник, мокрий і порожній асередній портфель — там не було олівців, гумок, кулькової ручки та партитур, які Володя узяв із собою у Консерваторію. Однак, пояс від плаща, на якому він будімо повісився, показати відмовилися.

Усе це й спонукало їх написати такі страшні слова: "Наш

син не повісився, а його вбили невідомі злочинці за кілька днів до виявлення та підвісили".

30 травня 1979 року батьки композитора звернулися до заступника прокурора Шевченківського Району Львова Я. Гнатів, який вів справу, з проханням показати їм протокол судово-медичної експертизи. Той відповів, що ніякого протоколу немає і що слід звернутися до секретарки трупарні, яка заповнювала свідчення про смерть (!). А через кілька днів, 6 червня, у львівських газетах було надруковане повідомлення "У прокуратурі області", де вказувалося, що експертно-медична комісія встановила причину смерті Володимира Івасюка — самоповішення.

Порушень закону та просто елементарних моральних правил з боку найперших стражників того закону батьки композитора пережили предостанньо. У повідомленні "У прокуратурі області" зазначалося також, що Володимир Івасюк покінчив із собою, бо був психічно хворим, що до 1977 року він два роки перебував під наглядом кафедри психіатрії медінституту та що в останні роки переживав занепад у творчості.

Важко вигадати цинічнішу брехню.

Ніякого нагляду ніяка кафедра психіатрії над ним не здійснювала. "Відхиленням" від життя "нормальних" людей можна вважати тільки те, що його режим такі відірваність від звичного. Нерідко він працював ночами, аж до світанку, і, до речі, багато колег вражалося і по-доброму заздрили його величезній працездатності. Адже, Івасюк писав не лише мелодії, а здійснював оркестровки своїх творів, причому, не за допомогою синтезаторів і комп'ютерів, як це роблять тепер новітні "зірки", а для "жи-

вих" інструментів великого складу естрадно-симфонічної оркестри, виконував обробки народних пісень, творив чимало музики інших жанрів.

Так, бував і поганим настрої. Та чи міг він бути хорошим, коли навесні 1977 року Володимир Івасюка... виключили з Львівської Консерваторії (цей факт заслугове на окрему розмову), якщо він ніяк не міг знайти порозуміння зі своїм викладачем А. Кос-Анатолійським, натомість, відчував з його боку неприязнь, нерідко й відверту зневагу? Проте, незабаром Івасюка поновлюють у Консерваторії, тільки тепер, з осені 1977-го, він навчається вже на ІV курсі у класі професора Лешка Мазепи, якого зразу ж полюбов, з яким склалися щонайкращі стосунки.

Якраз на період, коли, за твердженням прокурора, у Володимира Івасюка був творчий занепад і психічна хвороба, припадає підготовка великої збірки нових пісень, яка 1977 року вийшла у видавничстві "Музична Україна", якраз тоді він готує, вивершує і, по суті, здійснює керівництво записом платівки-велетня "Софія Ротару співає пісні Володимира Івасюка", куди вийшли 12 пісень у блискучих оркестрових обробках автора. Її випустила фірма "Мелодія" у тому ж 1977 році, і це, здається, таки найкращий з усіх дисків Ротару... З'являються в той час і нові пісні, які прикрашають репертуар усіх найсвітліших "зірок".

За прокурорською логікою, після 1977 року Володимир Івасюк узагалі закінчує творчість. Однак, саме у 1977-1979 роках він написав кантату на вірші Максима Рильського та Павла Тичини, кантату "Зустрічайте мене — я ваш син" у вірші Ростислава Братуна, квартет для камерної оркестри, варіації для

(Продовження на ст. 17)

"Наш син не повісився, його вбили..."

(Продовження із ст. 16)

камерної оркестри, варіації для фортепіано, поліфонічну сюїту, три п'єси для скрипки і фортепіано, дві п'єси для фортепіано, три п'єси для віолончелі та фортепіано, три пісні на вірші московського поета Андрія Дем'янова "Народження дня", "Моя мрія" та "Розкажи мені, батьку" (їх блискуче виконували Василь Зінкевич, Назарія Яремчук, Віктор Шпортюк, Людмила Артеменко), цикл з десяти пісень на вірші Ростислава Братуна, ще вісім пісень на вірші С. Пушкіна, Г. Глазова, А. Соловйова, дві пісні на вірші Р. Кудлика, три пісні для дітей на вірші Володимира Лучука, здійснив обробки народних мелодій, музичне оформлення театральної вистави, розробив лібрето опери "Дарина" й оперети "Одруження журналіста"... Хіба це творча криза? Хай позаздрить такий пловитості будь-який композитор!

Він був залюблений у життя, в людей, в музику, задивлений у майбутнє. Недарма ж

мав дивовижні очі — такого густо-синього кольору, який рідко побачиш у чоловіків... У свою останню весну придбав собі нову скрипку — був скрипалем і дуже любив цей інструмент. Замовив у Чернівцях новий концертний костюм. Збирався влітку поїхати у Крим — відпочити та працювати. Радів успіхам друзів і юних талантів. Ішов своєю дорогою впевнено і красиво, відстоюючи свою позицію мистця та громадянина.

Одна з останніх його пісень має назву "Я ще не все тобі сказав". Того, що встиг сказати Володимир Івасюк за тридцять своїх літ, вистачить нам для осмислення на довгі-довгі роки. Для того, щоб навчитися пізнавати красу та цінувати її. І ще нам таки треба з'ясувати до кінця все те, що трапилося в останні дні Володі, та сказати про це перед його світлою пам'яттю. І говорити тільки правду.

Максим Міщенко
("Високий замок")